

MUSİKİMİZ BİZİ NEREYE GÖTÜRÜYÖR?

Noyan Özatik

- Yaz gecelerini çok severim. Bizi sıcakla bunaltmayan veya soğukla üşütmeyen saatler hele sahil kıyılarında geçiyorsa keyfim kat kat fazla olur. Göklerde aşikâr olan yıldızlar haşmetleriyle bizi etkiler, Ay şarkıdaki gibi gökte, hayale hisse kaynak olur. Şarkılarımız bu defa ya ruhumuzu temizlediğini düşündüğümüz dalgaların ritmine uyum gösterir veya ağustos böceklerinin düzenini takip eder.

Böyle bir gecede, her ne kadar bulunduğum yerde gayet hoşnut geziniyor olsam da, bir duvardan sarkan yasemin çiçeklerinin kokusu beni kuşatıverdi. Beni benden aldı bir yere götürdü derler ya... O misal... Hayaller beni masalsı diyarlara, devlerin ve perilerin ülkelerine götürmüyordu. Aksine bu koku, sanki ruhumu zamanın derinliklerine doğru çekiyor, anılarımız içerisinde bir serüvene sürüklüyor, aslında kendi hakikatimizle yüzleştiriyordu. Bu yükseliş çocukluğumun o kocaman bahçesinde sonlandı, küçük bir bedenim üzerine yöneldim, kapattığım gözlerimi açtığımda kendimi onun vücudunda buldum. Masum çocukluğumun...

Her şey gerçekten çok mu büyüktü yoksa biz mi küçüktük? Ne yazık ki zamanı geldiğinde bunu sınavacak bir şansımız olamadı. Hazine aradığımız kocaman bahçe, gizemlerini çözemediğimiz deppoy, gıcırdayarak açılan heybetli ahşap kapılar... Mahalleye adını veren kuyuda yığılmış silahlar; bazı gecelerde ortaya çıkan, bahçede abdest alıp kibleye yönelen ancak herkesin göremediği dedeler; İzmir'in işgal günlerinden kalma efsanevi hatıralar...

Orada bir eski sedir vardı. Tekrar o sedire uzanmış, teyzemin dizlerini başıma yastık yapmıştım. O yeniden saçlarımı okşamaya başlamış, yeniden atalardan bahsetmeye, şarkılar ve ilahiler okumaya, masallar anlatmaya koyulmuştu. Teyzem bu kocaman evde oğluyula tek başına yaşardı. Talihsiz ağabeyim... Kocaman bedeninin perdelediği,

gözlerinden akan derin muhabbete, kaç kişi şahit olmuştu ki kısa ömründe? Teyzem baba ocağını diri tutar, her bayram sabahı kardeşler işlerini güçlerini bırakır, kahvaltıda buluşurlardı. Altı kardeş ve çocuklarının gürültülü buluşmasında tek kavga, söylenecek şarkıların güfteleri hakkında olurdu. Herkes bildiğini tavizsizce, ihtilafly yerlerde azıcık sesini yükselterek okusa bile, yine aynı şarkı okunur, aynı ruhta birleşilirdi. Su aldığımız çeşmenin üstünde biten yaseminler uzandığımız o sedirden sadece birkaç adım ötedeydi. Hayalimdeki akşam, ince beyaz çiçeklerin kokuları bana yeniden ulaştı. Tıpkı geçmişin o mukaddes gecelerde olduğu gibi. Orada her şey bütündü, her şey temizdi ve her nesnenin büyüğü bir kişiliği vardı.

Bir çiçek kokusu, nasıl da sihirli bir halı gibi beni sırtlamış, küçüklüğüme götürmüştü... Aslında her nesne onlara yüklediğimiz özellikleriyle bizi bir yerlere götürmeye teşnedir. Bizi yücelten kanatları şiirlerle ve şarkılarla da omuzlarımıza takar, bulunduğumuz hâllerin dışında, başka hâller giyeriz. O şarkıyı işittiğimizde Almanya günlerinde yad ellerin bizi alışını ve gurbete salışını düşünsek de ailece hep bir ağızdan söylerken bir otomobilin içerisini vatana çevirdiğimiz zamanları hissedebiliriz. İlginçtir ki ne nağmeler ne şiirler tek bir anlamla bağlanmış. İnsanlar hayatlarında hangi metinlerle ilişkili kıldılarsa, kurdukları bütünlük içerisinde bir nesneye farklı anlamlar yükleyebilirler. Okuyucu eserin birincil manasına yönelebilir. Yani sanatkârla bir duygu ortaklığı sağlar ve hissettiklerini kabiliyetini aşan sözcüklerle dışa vurabilir. Bunun yanı sıra okuyan kişi o eserde bu birincil anlamın ötesinde neşeli bir şarkıyı gözyaşlarıyla dinleyebilir. Yaşadıkları ve tecrübeleri içerisinde bu nağmelerin onu nereye hangi hatıraya götürdüğü belirleyici olur.

Yaşarken sanki yaptıklarımıza, hissettiklerimizden ve hissettirdiklerimizden daha mı fazla önem veriyoruz? Bir dinletide örneğin ne icra edeceğimiz, hangi duyguyu yaşatacağımızın önüne mi geçiyor? Bir eseri başka bir eserle bağladığımızda nasıl bir metinler arasılık kurgularız ve bunların tasarlanmış birlikliği, dinleyenleri hangi duyguyla ilişkili hâle getirir dikkat ediyor muyuz? Mustafa Nâfiz Irmak tarafından yazılan sözleri Sadettin Kaynak bestesiyle okurken, bir kişinin mi yoksa bir duygunun mu hayal edildiğini düşünüyoruz?

*Benim olsan seni bir gül gibi koklar, sararım
Ah yasemen, saçlarını her gece okşar, tararım
Geleceksin diye her gün seni gözler, ararım
Ah yasemen, saçlarını her gece okşar, tararım*

Sevilenle bütün olma hâli bana öyle geliyor ki onun saçı ve yüzünden daha önemlidir bu ifadelerde. Hani bir başka er diyor ya sevdiğine... Sen benim yüzüme âşıksın... Sen ekmeğe âşıksın, ete kemiğe gönül vermişsin... Sevilen kişi maddi varlığıyla yani içine girdiği kalıpla değil, onun üzerinden yaşayabildikleriyle sevgiye ve övgüye layıktır. Bir kere de onun bedenini aştığında o şarkıyı söyleyecek hâlde olursun. Artık o hep seninledir:

*Ağlar gezerim sahili, sanki benimlesin.
Ayda yüzün geceyi öpen sulara sesin.*

Yaseminler baharda açar ve yaz boyu gecelere eşlik eder ya... Bizim "Yasemini-miz" bir bahar günü düştü tutunduğu dallarından. Şimdi yolların kenarında, kocaman sarmaşıkların üzerinde biten bu küçük beyaz çiçekler kokularıyla beni alır o gecelere götürür. Her şeyin bütün olduğu, temiz olduğu, büyüğü olduğu bir zamana...

*Bilmek istemem şimdi nerede, nasıl kiminlesin
Dünya gözümde değil çünkü sen gönlümdesin.*

Sevilenin yüzünden ruhuna gidiş zamanla oluyor. Yani insan kendi anlam dünyasını, kendi kavramlarını ancak yaşadıklarıyla sınayarak oluşturuyor. Sınav dediğimiz şey bu belki de. Kendimizi oluşturmak yolunda verdiğimiz emek. Etrafımızdaki maddi dünya soğuk ve katı varlığıyla bizi çevrelemişken zamanın akışı nesnelere onları ısıtıp yağurmamıza izin veren bir hamura dönüştürüyor. Ellerimizi pisletir, bu çamurun ne kadar içine sokar emek verirsek etrafımızı o kadar bizim kılıyor. Böylelikle her şey birbiriyle ilişkili, birbirine bağlı hâle geliyor. Parça bütüne anlam verdiği kadar kendi manasını da o bütünlükte buluyor. Böylelikle alelade bir nesne kendi varlığının ve işlevinin ötesine taşıyor bizi. Belki özlediğimiz, belki de hatırlamak istemediğimiz hadiselerle yüzleştiriyor.

Şarkılar? Bu ezgiler yazanların ruhundan işaretler taşıyan nesnelere değil mi? Onlar da bizi şimdiki hâlimizden alıp başa bir yere götürmüyor mu? İlahi ilham ile yazılmış müzikler bizi bir tanrısal zamanla buluşturuyor. Bu nedenle Mevlâna, inançlı kişilerin müziğin nağmelerini duyduklarında, "Bu sesleri daha önce cennette işitmiştik." dediklerini söylüyor. Misal olarak Mevlevi ayinlerinde kudüm sesi bize "Kün!" emrini, ney taksimi insana üflenen ruhu tasvir ediyor. Yani müzik, bizi yaratılış hikâyemize götürüyor. İster o şarkıyı yazanların kurdukları anlam içinde olsun isterse hayatımızın bize sundukları içinde anlam kazansın, şarkılar bizi hep bir üst anlatıya bağlıyor. Somut bir dünyanın cisimlerini kullanarak, bizi soyut bir mekâna taşıyorlar. Peki sessiz musiki? Sultan Veled tarafından birçok şiirde bahsedilen şey? Algı eşliğinin dışında seslerle yapılan bir şeyden mi bahsediliyor, yoksa içimizdeki müziğe bir atıfta bulunuluyor?

Eskiler zihinlerimizi bir bahçe içerisinde güzel bir eve benzetirler. Onlar için iyi ve olumlu düşünceler bahçeye dikilen birer çiçektir. Kötü ve olumsuz düşünceler ise dikenlere, yılan ve çıyanlara özdeştir. Pencereden baktığında bakışlarını bir gül bahçesinde gezdirecek yerde niçin dikenlere, yılanlara çevireceksin ki? Zihninde haneni inşa ettikçe biraz orada zaman geçirmek istiyorsun. İşte kendi içinde mırıldandığın şarkılar seni o eve, o bahçeye götürüyor. Bir koku seni can Yusuf'una taşırsa, o nağmeler nereye götürmez?

Ömrünün son zamanlarında Nurten ve Gülden Arbaş Hanımefendiler Nezih Uzel'i evlerinde epey bir süre konuk etmişlerdi. Nezih Bey sadece telif ve tercüme eserleriyle değil, müzisyen kimliğiyle de kültür hayatımızın önemli motiflerinden birisi olmuştu. Uzun soluklu sohbetlerle, keyifli musiki geceleriyle huzurunda bulunmuştuk. Uyur görünürler ama uyanıktırlar ya, o da bir karnada istirahat eder, ne zaman ilgisini çeken bir söz dolaşır, gözlerini kocaman açar, sohbete dâhil olurdu. Sonra yorulur, kendisine tahsis edilen odaya çekilirdi. Viyana konserinde aldığı çikolataları sağlık durumundan ötürü yaramaz bir çocuk gizliliğinde yerken, kasetçalarda eski kayıtları dinlerdi.

Bu küçük arşiv bantlarında, genellikle Münir Nurettin Selçuk okur, zamanın en maharetli sazlarıyla birlikte Nezih Bey de heyette bulunurdu. Katıldığı eski yayınları dinlerken gözlerini kapattığını fark edersiniz. O artık Ankara'da sizinle değildir. Gençtir ve sapasağlam ayaklarıyla İstanbul Radyosunun merdivenli kapısından içeriye duhul olmaktadır. Koridorda birkaç dost ile hasbihâl, şakalaşma akabinde stüdyoya doğru hareket etmektedir. Yerini aldıktan sonra önündeki mikrofon ayarlanır, sehpalara notalar dizilir, sazlar elde hazır edilir. Münir Bey'in refakatinde provalar yapılacak, kırmızı ışık yandığında ise eserler kayda alınacak birazdan.

Müzik başlıyor, kasetçaların sesini biraz daha yükseltiyor, gözlerini kapatıyor, hareketli parmakları artık bendiri değil, dizlerini dövüyor. Müzik onu bizimle paylaştığı yerden alıyor ve başka bir yere götürüyor. Hasretini çektiği bir zamana ve tam olarak kendisini görmek istediği bir mekâna.

Buraya son gelişim kaç yıl önceydi bilmiyorum. Bir parkın ortasında banka oturmuş, etrafımı tanımaya çalışıyorum. O kocaman bina, sırlarını saklayan soğuk kuyu, yaseminlerin tutunduğu gri duvar yok. Şu tarafta Muhtar Ali'nin bakkal dükkânı, yanında Hüsnü Abi'nin marangozhanesi vardı. Okul karşımda yerli yerinde ama ne yolla aramızda kalan dayımların ne de Rıdvan amcanın evi duruyor. Şemsanım, Tülünay teyze falan... Toz kaçan gözlerimi siliyor, ağarmış kocaman sakallarıyla cami önünde karadut şerbeti satan ihtiyara yöneliyorum. Yaşı yılların şahidi olmaya müsait, aşinalığım olmayan bu mekânda belki benim de köklerime şahadet eder diyorum. Parasını verirken nedense acık da kırgın, dedemlerin toprağının üzerinde bulunduğunu söylüyorum. Umursamaz bir ifadeyle "Haaa, evet... Burada varmış yaşayan insanlar." diyor. Hani isimleri vardı onların, hani onlarda birer kişiydiler? Hangi meyveyi yemiştik ki kovulduğumuz bu bahçede izimiz bile kalmamıştı? Hazreti Âdem'den beridir aynı kayıp hikâyesi. Belki de öyle olması gerekiyordu, öyle olmuştu.

Sakın dünyaya gelen her kişi birer Âdem'di de hayata kayıp hikâyeleriyle mi başlıyordu? Bunu bildiğin hâlde, gidenlerin isim ve şahsiyetlerini geri kazandırmak için gariban bir ihtiyarla münakaşa etmek mi istiyorsun? İlk anda çok şahsiymiş gibi görünen bu hikâye aslında bizim, hepimizin öykümü. Her şey bir dönüşüm içerisinde, modern yıkım bütün izleri silen kıskanç bir dozer gibi somut mekânlarda geziniyor. Kendinden olmayan bütün hikâyeleri yok ediyor, özgün olan ne varsa tek tip hâle getiriyor. Düşünce biçimlerinin meşru sınırlarını bir kere çizdikten sonra ise, dışında kalan bütün özgünlükleri marjinal ilan ediyor.

Doğru, çocukluğumun o kocaman bahçesi artık yok. Eski sedir nerededir bilinmez. Artık bize düşen zihnimizde soyut bir mekân yaratmak ve yaseminlerimizi o bahçeye dikmektir. İnsan ayaklarını bastığı zemini yitirdiğinde bir an bocalıyor. Ancak her nesneye muhtaç olarak başladığımız serüvenimizde belki de bizden beklenen, maddi dünyanın bütün bağımlılıklarını ihtiyaç olmaktan çıkaracak bir hayatı keşfetmemizdir. Mesele zihnimizdeki bu evi güzel çiçeklerle süslemenin ötesindedir. Mesele bu çiçekleri nasıl sulayacağımıza karar vermektedir. Bu güzellikleri sulayan araçlarımız bizim güzel sanatlarımızdır. İçimizde hislerimizi harekete geçiren her sanat eseri, özellikle de şarkılar, bizi oraya taşıyan birer anka kuşudur. Bizi o bahçeye ulaştırırlar, bizi sularlar, aynı zamanda bizi korurlar. Yitirilen köklerin bıraktığı izleri silinmekten muhafaza ederler. Bu olmazsa eğer, tek tipleşen âlemin özgünlüğünü yitirmiş, anlam kaybına uğramış, ayakları zeminden koparılmış, hangi film aktörü nereye çekerse oraya güdülen bireylerine dönüşürüz. "Sanat insanlığın son sığınağıdır." diyenler üzerimizde bizi dönüştürecek baskılara karşın kendimiz olacağımız tek yer olarak bu soyut mekânları mı işaret ediyor acaba? O soyut mekânlar ki orada, zamansal olarak süreklilik, zihinsel olarak düzen ve ruhta estetik haz vardır.

Bak bu şarkı çok güzel. Yahya Kemal bu defa İstinye Körfezi'ni anlatmış. Denizin durgun hâllerinin dünyayı nasıl da resimleşmiş bir uykuda, ayna misali güzel gösterdiğini anlatıyor. Sonunu çok seviyorum:

*Eşsiz Boğaz şerefli hayalin derindedir
Senden kalan o levhada her şey yerindedir.*